e*forum

Píše Libuše Heczková

(E*forum, 23. 01. 2013)

26. ledna vzpomínáme na desáté výroční úmrtí významného lingvisty, literárního historika a editora **Alexandra Sticha** (1934–2003). Návraty k jeho textům jsou radostí a inspirací. V poslední době nabídl jednu takovou svazek **Sabina – Němcová – Havlíček a jiné textologické studie**, který vyšel s vročením 2011 v edici Varianty Edičního a textologického oddělení ÚČL AV ČR. Přináší čtyři práce, jež vznikly převážně v sedmdesátých letech. Část byla téměř anonymně publikována v roce 1976 jako interní tisk Ústavu pro jazyk český ČSAV, část vyšla časopisecky a část po roce 1989. V centru pozornosti stojí analýzy textů souboru životopisů Naši mužové (s podtitulem „Biografie a charakteristiky mužův slovanských"), který vyšel 1862–63 pod jménem Jana Erazima Sojky, na němž měl ovšem nezastupitelný podíl právě Sabina a od něhož začíná česká „kanonizace" autorů jako Karel Havlíček a Božena Němcová. Za hledáním Sabinových zásahů do textů obou autorů hledá Stich odpověď na dobově důležitý a zapeklitý problém: na Sabinovu roli při vydávání textů Karla Hynka Máchy.

Stichovy lingvistické, historické a literární analýzy vztahující se ke klíčovým autorům české literatury 19. století připravil s podrobnými komentáři současný sabinovský badatel Michal Charypar, inspirovaný mimo jiné také Stichovou osobností, opíraje se archivní bádání a o nové poznatky historie a textologie. Doplnil Stichovy práce o kontexty, jež do výkladu pronikaly trvanlivostí a mocností výkladu, nejsilněji asi Zdeňka Nejedlého, kontexty, jež nebyly příznivé ani bádání o 19. století. Charypar osvětluje existenčně i vědecky nejistou situaci uvnitř instituce, kde Stichovy práce vznikaly, a připomíná ohlasy a reakce, jaké jeho práce vyvolaly, i když byly institucionálně co nejvíce marginalizovány. (V této souvislosti připomeňme sabinovské sympozium konané roku 1978, z něhož vznikl mimořádný strojopisný sborník s texty R. Grebeníčkové, V. Macury, A. Macurové, D. Hodrové, J. Janáčkové, P. Čorneje, V. Křivánka, J. Hanzala a především A. Sticha; viz zde). Stichovu zaujatost přibližuje Charypar podrobným pohledem na badatelovu polemiku s textologem a literárním historikem Oldřichem Králíkem, která započala již na konci šedesátých let recenzí máchovského sborníku Realita slova Máchova, připraveného právě Králíkem a Grebeníčkovou. Ze zasvěceného Charyparova doslovu, v němž je takřka zamlčeno vlastní nezastupitelné přehodnocení postavy a díla Karla Sabiny (v knize Karel Sabina – „epigon" a tvůrce, Academia 2010), nevyplývá, že by Stichovy závěry byly nezpochybnitelné, trvalé a bezvadné: některá hodnocení Havlíčka, Němcové a Sabiny se změnila a některé Stichovy závěry jsou problematické. Ale sám Stich mnohé své analýzy postupně korigoval. Pozoruhodné je na nich právě to, že nejsou bezvadné a nezpochybnitelné, a tak sledujeme v jeho textech dynamiku argumentů a podrobná lingvoliterární a historická pozorování nejen textů Sabinových, Havlíčkových či

Němcové, ale do jisté míry i jeho vlastních.

Alexandr Stich v těchto textologických studiích ukazuje nejen, jak lze pracovat s rukopisy, jak připravovat kritická vydání. U tak významných autorů jako Karel Havlíček a Božena Němcová, jejichž texty, a zvláště ty s tajemnými okolnostmi vzniku, dodnes vzrušují, se bez komplexních historických, lingvistických a literárních analýz obejít nelze. Nejde jen o návod a nejde jen o ono intenzivní „poněkud nudné, jak si myslí nezasvěcení, filologické pobývání se všemi drobnými posuny, chybami a sebemenšími změnami, k nimž došlo při starším vydávání textů, kdy editor doufá, že se dostane co nejblíže originálu, který existoval či měl existovat," tak blízko, že snad může zaslechnout autorovo či autorčino dýchání, jak trochu ironicky píše významná editorka románů Jane Austenové Claudia L. Johnsonová (Jane Austen's Cults and Cultures, University of Chicago Press 2012, s. 1). Ve Stichových pracích vidíme editorovi pod ruce, „nuda" filologické práce se rozevírá jako paví ocas ve stejně skvělých a bujných barvách a i my čtenáři máme dojem, že nám na záda dýchá Karel Sabina.

Stejně jako jiné Stichovy knihy (připomeňme např. práci vydanou v roce 1998, Seifertova Světlem oděná) jsou i jeho textologické studie o 19. století dobrodružstvím. Stich „oživuje hroby" onoho věku, které, ač vskutku vzdálené, jeví se jako blízký problém. Nejde jen o šíři znalostí kulturních, historických, lingvistických, literárních, a o erudici, která je samozřejmá (a proto nepotřebuje ohromovat) a která je využita k řešení textologických obtíží. V tomto smyslu Stich navazoval úzce na tradice české filologie, jakkoliv v konkrétnostech se proti nim mohl stavět, jako v případě Oldřicha Králíka. Stich bere v potaz široké spektrum zdrojů a upozorňuje tak i na prameny, které jinak z jasných, méně jasných i zcela nejasných důvodů unikaly jiným badatelům. Jeho zkoumání „důvěryhodnosti" a „přesnosti" autorů a textů neznamenají jen přiklánění se k „pravdě", ale hlavně rozšiřování povědomí o daném problému, překvapivé možnosti skryté za pozdějšími, často autoritativními interpretacemi. Vždy mi nějak připomínaly úvahy Jurije Lotmana. Oběma badatelům je vlastní polyperspektivismus a překvapivá řešení: kdo by řekl, že zdánlivý opilec z Evžena Oněgina je vlastně střízlivý hluboce zasmušilý kníže Delvig, jak zjistíme při hlubší znalosti pramenů Puškinovy doby. Podobně i Stichovy práce sledují sémiotické procesy osvojování, integrování a mytizování textů a jejich autorů. Polyperspektivnost Stichových interpretací vybízí k imaginárnímu rozhovoru, třeba i polemickému. Tuto dialogičnost vydatně posiluje Stichova libost z historie, četby a jazyka, kterou s námi čtenáři dokáže sdílet, a markantně se dere na povrch i v jeho publicistice (těsně po autorově smrti vydal výbor z ní Václav Petrbok pod názvem Jazykověda – věc veřejná, NLN 2004). K této libosti patří i nelibost k těm, co si chtějí minulost přivlastnit, aniž by ji důkladně znali: „každý, kdo něco píše, má na svědomí nějaký ten textový úlet, za nějž se pak může léta hanbit, ale stane-li se z této faktografické ležérnosti metoda, je to na považenou – z těchto pramenů se pak šíří deformované obecné historické povědomí" (s. 93).

www.ipsl.cz